

לוי אשכול - בארגון ההגנה ובצה"ל

עוד בצעדי המוקדמים של אשכול בפעילות הציבורית בארץ ישראל נקשר שמו בגופי הביטחון של היישוב. במהלך 1921 היה חבר ועדת ההגנה של ההסתדרות ועם הקמת ארגון ההגנה היה חבר המפקדה הארצית הראשונה, תפקיד בו שימש כשנה ובמהלכה יצא בשליחות רכש לאוסטריה. לאורך שני העשורים הבאים, בתכניות ההתיישבות שיזם ודאג לפעול לתקצובם (דוגמת התיישבויות האלף, ותכנית חומה ומגדל) תרם אשכול לעיצוב גבולות ההגנה של היישוב היהודי בארץ ישראל. בקונגרסים הציוניים בהם השתתף קידם את תקצוב ההתיישבות על היבטיה השונים בקביעת ביזור היישובים ותרומתם לפיתוח הכלכלה והביטחון.

מלחמת העולם השנייה והמאבק בממשלת המנדט

בשנים 1938-1939, אשכול פעל רבות בארצות הברית למען המפקדה הציוני ועם שובו לארץ, ביולי 1940 הוכנס בשנית למפקדה הארצית של ארגון ההגנה והיה חבר בה עד 1948, תקופה בחלקה שימש גם כגזבר הארגון.

בתקופת מלחמת העולם השנייה היה מן התומכים הבולטים בעמדה המצדדת בהתגייסות לשורות הצבא הבריטי, אך כעבור זמן הצטרף לעמדתו של דוד בן-גוריון לפיה יש לחזור ולהיאבק במדיניות הבריטית בארץ ישראל וכי הגיוס לא הניב תרומה מדינית למטרותיהם של אנשי היישוב והתנועה הציונית.

דיאגו ויסמן

בשנים 1945-1946, בתקופת קיומה של ועדת א, תחתיה אוגדו שלוש המחטרות לשיתוף פעולה במאבק המזוין נגד הבריטים, ביקש אשכול לאמץ גישה התומכת במאבק המזוין בצד המשך המשא ומתן המדיני. מאוחר יותר, לאחר החלטת הסוכנות היהודית לנקוט במדיניות הבלגה, ביקש להחליף את פעולות ההתנגדות המזוינת בפעולות העפלה והתיישבות. כך, באוגוסט 1946 הוביל החלטה להקמתם של יישובים חדשים בגליל, בנגב ובקרבת ירושלים. החלטות אלו גובו בתמיכה תשתיתית שסיפק מתוקף תפקידו במקורות.

כינון צבא העם בצל מלחמה

ב-1947, עם הידיעה על סיומו הקרב של המנדט הבריטי קרא להקמת מיליציה יהודית שאינה מחתרית. ביוני 1947 מונה לחבר ועד הביטחון של היישוב ובשלהי אותה שנה החל לעמוד בראש מרכז המיפקד לשירות הציבור, מרכז שיועד להניח את התשתית לקראת גיוס המוני; עד מאי 1948 טופלו במרכז כ-110 אלף מועמדים לגיוס ומהם גויסו בפועל כארבעים אלף. בתקופה זו התמנה לחבר ועדת הנגב ובמסגרתה היה מעורב בהכנת ההגנה על יישובי האזור לקראת מלחמת העצמאות.

ארכיון ד' לוי אשכול

בעקבות ביזור סמכויותיה של המפקדה הארצית של ארגון ההגנה, בינואר 1948 אשכול מונה על ידי דוד בן-גוריון לעוזרו האישי במחלקת הביטחון של הסוכנות היהודית. בתפקידו היה אמון על המגזר האזרחי: עד להקמת המדינה במאי 1948 המשיך לעסוק בתחום הגיוס ובניהול המרכז למיפקד ולאחר מכן הועבר לעסוק בנושאי רכש, תחבורה, אספקה והגנה אזרחית.

לאחר הקמתם של הממשלה הזמנית ושל משרד הביטחון, המשיך בתפקידו כעוזר שר הביטחון ושימש בפועל כמנהל הכללי של המשרד. חלק ניכר מזמנו הוקדש לתחום הרכש ולפיתוח התעשיות הביטחוניות במדינה, זאת נוסף על מעורבותו במשא ומתן לפירוק ארגוני המחתרת והחל ביולי 1948 בתפקידו כיושב ראש ועדה לייעול המנגנון הצבאי. מתוקף תפקידו במקורות, במהלך ההפוגה בקרבות מלחמת העצמאות קידם את הנחת צינור המים החדש לירושלים.

בינואר 1949 עזב אשכול את משרד הביטחון והתמסר לתפקידו בסוכנות היהודית ובחברת מקורות.